

TERE VADÉN

YHDYSVALLAT VÄKIVALLAN KOHTEENA

Noam Chomsky,

New York 11.9.

Sammakko, Turku 2002.

Kirja *New York 11.9.* on koottu Chomskyn heti syys-loka-kuussa 2001 antamista haastatteluista ja elokuussa 2002 kirjoitetusta esipuheesta. Haastattelujen ajankohta tai niiden niputtaminen ei kuitenkaan sekoita sanomaa juuri lainkaan. Chomskyn näkemys syyskuun terrori-iskuista on selkeä, samoin hänen käsityksensä siitä, miten niihin pitäisi tai olisi pitänyt reagoida ja mikä on ”yhteiskunnallisten aktivistien” tehtävä nyt – kuten ilmeisesti aina. Ehkä Chomskyn linjakas ja rauhallinen analyysi on saavuttanut jopa uutta voimaa viime vuoden aikana, hänen pitkänlinjan kriittisyytensä on piirtynyt tapahtumia vasten entistä tarkkarajaisempaan; seikka, jota valitettavasti ei voi kaikista hyväntahtoisista kommentaattoreista todeta. Chomskyn on merkittävän kielitieteellisen uransa lisäksi jo vuosikausia ollut kuuluisa yhteiskunnallinen keskustelija, keskittyen erityisesti Yhdysvaltain ulkopolitiikkaan.

Chomskyn mukaan terrori-iskujen historiallinen merkitys on ilmeinen: ensimmäistä kertaa ”Eurooppa ja sen jälkikasvut olivat hyökkäyksen kohteena.” (s.9). Ehkä tämä ei ole kirjaimellisesti

totta, sillä Euroopan sortamien kansojen edustajat ovat toki tehneet suhteellisen pienimuotoisia terroritekoja Euroopassa, mutta paikkansa pitää, että ”Kongo ei hyökännyt Belgiaan, Algeria Ranskaan, Intia Englantiin, Etiopia Italiaan” (s.20), ja niin edelleen. Joka tapauksessa ensimmäistä kertaa vuoden 1812 jälkeen Yhdysvallat oli väkivallan kohteena kotialueellaan (*homeland*). Tämä on Chomskyn mukaan historiallinen käänne ja se yhteys, joka sitoo Euroopan kolonialismin Yhdysvaltojen voimapolitiikan perinteeseen. Näin ollen terrori-iskujen syyt eivät Chomskyn mukaan ole erimielisyydessä koskien globalisaatiota tai muita vastaavia taloudellisia seikkoja, vaan ensisijaisesti siinä vihassa, jota Lähi-Idässä ja muuallakin tunnetaan, koska eurooppalaiset valtiot ja Yhdysvallat ovat järjestelmällisesti tukeneet alueen sortohallituksia omien opportunististen etujensa mukaan, vaihtaen puolia ja arvostuksia kulloistenkin taloudellisten ja valtatilanteiden mukaan. Chomskyn mukaan arabimaat enimmäkseen haluavat taloudellista kasvua ja poliittista demokratisoitumista, mutta eurooppalainen ja Yhdysvaltalainen valtakapoliitiikka estää edistyksen, antaen näin tyy-

»Eurooppalaisen ja Yhdysvaltalaisen epäoikeudenmukaisuuden kohteeksi joutuneet kansat ovat usein toimineet sekä rationaalisemmin että eettisemmin kuin eurooppalaiset valtiot tai Yhdysvallat. Tässä onkin yksi Chomskyn terrorismia koskevan ajattelun merkittävä oivallus. Terrorismi ei hänen mukaansa suinkaan ole heikkojen ase, vaan pikemminkin voimakkaiden, sortajien ase, joka toimii lähes aina, niin valtioiden kuin ei-valtiollistenkin toimijoiden käsissä.»

tymättömyyden ja raunioituneiden elämien kautta oivallisen pohjan al-Qaidan tapaisille järjestöille, jotka eivät enää globalisatiota toivokaan. Tämän seikan suhteen al-Qaida, bin Laden ja niiden juurina toimivat taistelijoitten verkostot ovat Chomskyn mukaan toimineet johdonmukaisesti jo 20 vuotta. Verkostot syntyivät 70-luvun lopulla lähinnä länsimaiden tiedustelu- ja sotilashallintojen avulla, kun Afganistaniin koulutettiin ja värvättiin taistelijoita muista islamilaisista maista. Näille taistelijoille oli suuri ilo voittaa eurooppalaisiksi kokemansa venäläiset Afganistanissa. Sen jälkeen ja samaan aikaan he ovat toimineet korruptoituneiksi ja alistavaksi leimaamiensa hallitusten kaatamiseksi Egyptissä, Saudi-Arabiassa, Tšetšeniassa, Bosniassa, Länsi-Kiinassa, Pohjois-Afrikassa. He ovat siis olleet useinkin Yhdysvaltain ja sen liittolaisten suosiossa, toimiessaan niille vastenmielisiä hallituksia vastaan. Renki kuitenkin kääntyi isäntäänsä vastaan – ehkä se ei koskaan kunnan renki ollutkaan. Chomskyn mukaan ei ainakaan taloudellisen tai poliittisen kehityksen renki,

toisin kuin Yhdysvallat on ajoittain uskotellut itselleen ja muille. Pikemminkin noissa verkostoissa voitaisiin nähdä Yhdysvaltain karun valtopolitiikan lähisukulainen, jollei suorastaan jälkeläinen.

Myös Chomskyn näkemys toivottavasta reaktiosta on ymmärrettävä ja rationaalinen. Hänen mukaansa terrori-iskuihin tulisi vastata rankaisemalla tekijöitä lain mukaan, samalla kun koetetaan ymmärtää ja poistaa niitä taustatekijöitä, jotka terrorismin synnyttävät. Chomskyn tapa esittää toimintasuosituksensa on luonteellinen:

”Nicaragua joutui 1980-luvulla USA:n väkivaltaisen hyökkäyksen kohteeksi. Kymmeniä tuhansia ihmisiä kuoli, ... Kansainväliseen terrorihyökkäykseen liittyi tuhoisa taloudellinen sota, jota kostonhimoisen ja julman supervallan eristämä pieni maa ei mitenkään kestänyt. ... Vaikutukset Nicaraguahan olivat paljon pahemmat kuin New Yorkin tragedian vaikutukset Yhdysvaltoihin. Mutta nicaragualaiset eivät vastanneet laukaisemalla ohjuksia Washingtoniin. He menivät Haagin kansainväliseen tuomioistuimeen, jossa he voittivat; tuomioistuin määräsi USA:n vetäytymään ja maksamaan korvaukset tuhoista. USA sivuutti oikeuden päätöksen ... Niinpä Nicaragua meni Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvostoon, joka päätöksellään vaati kaikkia maita hyväksymään kansainvälisen lain. USA torjui sen veto-äänellä. Nicaragua meni Yleiskokoukseen, jossa se sai läpi samanlaisen päätöksen. USA ja Israel vastustivat sitä yhtämittaisesti kaksi vuotta ... Tällä tavoin valtion kuuluisi toimia.” (s. 28)

Muissakin kohdin Chomsky antaa ymmärtää, että eurooppalaisen ja Yhdysvaltalaisen epäoikeudenmukaisuuden kohteeksi joutuneet kansat ovat usein toimineet sekä rationaalisemmin että eettisemmin kuin eurooppalaiset valtiot tai Yhdysvallat. Tässä onkin yksi Chomskyn terrorismia koskevan ajattelun merkittävä oivallus. Terrorismi ei hänen mukaansa suinkaan ole heikkojen ase, vaan pikemminkin voimakkaiden, sortajien ase, joka toimii lähes aina, niin valtioiden kuin ei-valtiollistenkin toimijoiden käsissä. Erityisesti Chomsky nostaa esiin juuri Yhdysvaltojen toi-

mia, jotka sen omien määritelmien mukaan olisivat terrorismia, jos ne kohdistettaisiin siihen itseensä. Yhdysvallat valtiona olisi myös tuomittu terrorismista, jollei se olisi vetollaan estänyt tuomioita tai jättänyt Haagin legitiimisyyttä hyväksymättä. Tässä on Chomskyn mukaan myös syy siihen, miksi Bushin hallinto ei välitä edes sokerikuorruttaa toimiaan kansainvälisellä oikeudella. Se ei haluaisi itseään ja liittolaisiaan syytettyjen pöytään.

Tästä seuraa myös Chomskyn suositus intellektuelleille ja kriitikoille. Jos väkivallan kierteeseen halutaan vaikuttaa, on Chomskyn mukaan entistä suuremmalla innolla oltava lyömättä lössiksi. On paneuduttava rikosten taustatekijöihin, on kannustettava demokratian ja oikeudenmukaisuuden asiaa, on tutkittava ja vaikutettava enemmän. Chomsky korostaa, että ei pidä harhautua uskomaan, että viha Yhdysvaltoja kohtaan johtuisi vihasta vapautta ja liberaaleja arvoja kohtaan. Pikemminkin arabimaailma haluaa noita arvoja ja katkeroituu, kun Yhdysvallat toimiikin niitä vastaan. Tässä Chomsky näkee itsetutkiskelun paikan intellektuelleille. Hän korostaa kriittisyyttä ja tottelemattomuutta konsensuksen ja mykkyuden sijaan. Esikuviksi hän nostaa hahmoja, jotka ensimmäisen maailmasodan aikaan päättäväisesti asettuivat niin oikeistolaisen kuin vasemmistolaisenkin isänmaallisen huuman ulkopuolelle: Rosa Luxemburg, Bertrand Russell, Eugene Debs. Propagandakoneisto voi ajaa ihmiset järjettömään ja itsetuhoiseen käytökseen. Vastavoimaksi tarvitaan valistusta. Kirjassa tuleekin esiin Chomskyn varovainen luottamus kansalaisjärjestöjen vaikutusmahdollisuuksien kasvuun.

Eräs vankka yhdysvaltalainen näkemys Chomskystä on tietenkin, että hän lähes rikollisella tavalla haluaa syyttää USA:ta itseään terrorismista, niin Yhdysvaltain suorittamasta kuin siihen kohdistuvasta terrorismista: "blame USA first." Vaikea on kuitenkin hänen esittämäänsä faktoja ja historiallisia kehityskulkuja kiistää, eikä Yhdysvaltoja kai voi jättää syyttämättäkään siksi, että siitä itsestään on tullut myös uhri. Retoriikkaakin Chomskyn haastatteluissa on suhteellisen laimeaa, hän ei yleensä herkuttele tunteisiin vetoavilla yksityiskohdilla. Hän uskoo, että kansainvälinen oikeudenmukaisuus edistyy, jos nouda-

»Tästä seuraa myös Chomskyn suositus intellektuelleille ja kriitikoille. Jos väkivallan kierteeseen halutaan vaikuttaa, on Chomskyn mukaan entistä suuremmalla innolla oltava lyömättä lössiksi. On paneuduttava rikosten taustatekijöihin, on kannustettava demokratian ja oikeudenmukaisuuden asiaa, on tutkittava ja vaikutettava enemmän. Chomsky korostaa, että ei pidä harhautua uskomaan, että viha Yhdysvaltoja kohtaan johtuisi vihasta vapautta ja liberaaleja arvoja kohtaan.»

tamme itse mahdollisimman korkeita periaatteita, ja vähintään niitä, joita edellytämme muilta. Tässä on hänen argumentaationsa voima, joka tietenkin alkaa lyödä tyhjää niissä kysymyksissä, joissa ihminen ei toimikaan rationaalisesti. Vastakkain asetuvat siis rationaalinen oikeudenmukaisuus, keskustelu ja demokratia, ja tunteisiin yhä uudelleen ja uudellen vetoava ja siten väkivallan kierteeseen johtava terrorismi.

Näkemyksen terävyys ja yksinkertaisuus on lähes jätävää. Kahdellakin tavalla: toisaalta se vakuuttaa asiantuntevuudellaan ja rationaalisuudellaan, toisaalta pistää miettimään, miksi näinkin ilmiselvät asiat täytyy "huutaa talojen katoilta", kuten Chomsky itse asian ilmaisee. Tässä hyytävässä maisemassa Chomskyn hyvin minimaalisiin eettisiin periaatteisiin ("jos teko on oikein meille, se on oikein muille, jos teko on väärin muille, se on väärin meille", s. 11) nojaava kirkas järki alkaakin yllättäen tuntua lämpimältä.